

Kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de databank slachtoffers van mensenhandel

Synthese
december 2006

Promotor
Prof. Dr. Gert Vermeulen

Onderzoekers
Evelien Van den Herrewegen
Laurens Van Puyenbroeck
Bruno Moens

Institute for International Research on Criminal Policy
Universiteit Gent

Inhoudsopgave

INLEIDING	2
METHODOLOGIE	3
ENKELE ALGEMENE CIJFERS...	4
VAN AANMELDING TOT SLACHTOFFERDOSSIER	4
AFLOOP VAN SLACHTOFFERDOSSIERS	5
DEMOGRAFISCHE KENMERKEN SLACHTOFFERDOSSIERS	6
ANALYSE IN VIJF PROBLEMATIEKEN	6
DEMOGRAFISCHE KENMERKEN EN SOCIO-ECONOMISCHE SITUATIE IN HERKOMSTLAND	7
MOTIVATIE EN BELOFTES	9
REKRUTERING	10
BEGELEIDING EN INTEGRATIE	12
AFLOOP BEGELEIDING	13
GERECHTELIJKE PROCEDURE	14
REISINFORMATIE	15
SAMENWERKINGSVERBANDEN	16
CONCLUSIE	17
TERMINOLOGIE	18

Inleiding

De Belgische regering heeft de laatste jaren in samenspraak met alle betrokken actoren werk gemaakt van een beschermingsstatuut voor slachtoffers van mensenhandel, enerzijds door het aanbieden van een pakket van sociale, medische en juridische opvang en begeleiding en anderzijds door te voorzien in een procedure voor het verkrijgen van verblijfsdocumenten en arbeidskaarten. Samen vormen ze het *bijzonder statuut voor slachtoffers van mensenhandel*.

Om als slachtoffer te kunnen genieten van de regeling moeten drie basisvoorwaarden vervuld zijn: (1) het milieu verlaten waarin men werd geëxploiteerd, (2) de begeleiding door een erkend gespecialiseerd onthaalcentrum voor slachtoffers van mensenhandel en (3) het indienen van een klacht of het afleggen van verklaringen tegen de personen door wie men werd uitgebuit. Typisch voor de Belgische verblijfsregeling is dat de afgifte van tijdelijke verblijfsdocumenten en arbeidskaarten aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel afhankelijk is van de medewerking van het slachtoffer in het kader van de gerechtelijke procedure tegen de daders.

Naast de verblijfsregeling voorziet het bijzonder slachtofferstatuut ook in *opvang en begeleiding* door drie gespecialiseerde - door de regering erkende en gefinancierde - centra (Payoke in Antwerpen, Pag-Asa in Brussel en Sürya in Luik). Van elk slachtofferdossier wordt door de onthaalcentra op gestandaardiseerde wijze een individueel begeleidingsdossier bijgehouden. De data afkomstig uit de slachtofferdossiers van alle onthaalcentra worden verzameld in de *databank slachtoffers mensenhandel van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR)*.

Het rapport heeft als voornaamste doelstellingen om, via een analyse van de databank slachtoffers mensenhandel, profielen op te stellen van slachtoffers van mensenhandel en -smokkel, significante relaties tussen de diverse datavelden te analyseren en bepaalde trends en ontwikkelingen inzake mensenhandel en -smokkel te identificeren.

Het dient echter sterk te worden benadrukt dat het rapport *een* beeld van het fenomeen mensenhandel- en smokkel geeft, maar niet het volledige beeld omvat. Ten eerste omdat in de analyse de slachtoffers ontbreken die eenvoudigweg niet gedetecteerd worden (dark number) omdat de slachtoffers geen aangifte doen en/of omdat de problematiek geen prioriteit is in het opsporings- en vervolgingsbeleid. Ten tweede is detectie geen garantie voor registratie omdat niet alle slachtoffers worden doorverwezen of omdat de persoon, veelal uit angst voor represailles, niet bereid is om mee te stappen in het bijzonder beschermingsstatuut. Ten derde is het beeld vertekend doordat niet alle opgenomen personen als slachtoffer worden erkend omdat slachtoffers omwille van één of andere reden uitgefilterd worden (door politie, parket of de centra) of omdat de slachtoffers, al dan niet onder dwang, terugkeren naar het milieu. Ten vierde is het beeld ook gekleurd omdat het gebaseerd is op het verhaal van het slachtoffer dat rijk is aan informatie, maar ook onvolmaaktheden en zelfs onwaarheden kan bevatten. Door deze tekorten is het belangrijk om de gegevens van deze rapportage af te toetsen door ze te relateren aan andere bronnen (politiegegevens, justitiële data, ...) en eventueel te laten kaderen door betrokken en bevoegde instanties (politie, justitie, Dienst Vreemdelingen Zaken, de gespecialiseerde onthaalcentra, ...).

Naast het kwantitatieve luik (de loutere analyse van de data), is het rapport ook een weergave van een kwalitatief onderzoek. Door middel van literatuurstudie met betrekking tot mensenhandel en – smokkel en migratietheorieën en aan de hand van interviews van actoren, betrokken bij de detectie, erkenning en begeleiding van slachtoffers (parket, auditoraat, DVZ, onthaalcentra) en van slachtoffers zelf, werd getracht om het cijfermatige beeld te contextualiseren en de nodige nuances aan te brengen. Het rapport is dus een synthese van informatie afkomstig uit drie bronnen: de *statistische analyse* van de data uit de databank slachtoffers mensenhandel (zoals aangeleverd door de centra), *literatuurstudie* en *bevraging van betrokken actoren en slachtoffers*.

De auteurs willen benadrukken dat de inhoud van het rapport geenszins als doel heeft enig waardeoordeel te vormen over één van de actoren betrokken bij de bestrijding van het fenomeen mensenhandel- en smokkel of bij de opvang en begeleiding van de slachtoffers. Een objectieve analyse van de bevindingen kan misschien wel leiden tot een aanpassing en verbetering van het huidig systeem inzake slachtofferbenadering.

Methodologie

Naast de databank van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) die informatie verzamelt over slachtoffers wereldwijd in begeleiding van IOM, is de databank slachtoffers mensenhandel van het CGKR voorlopig de enige landspecifieke databank in de Europese Unie. De gegevens in deze databank zijn in die zin uniek en waardevol, maar toch moet rekening worden gehouden met enkele methodologische kanttekeningen bij het lezen van het rapport.

Alhoewel de databank pas opgericht werd in 2003 is er reeds vanaf 1999 informatie over de slachtofferdossiers van Payoke en Pag-asa. Surya begon pas te registreren vanaf de officiële inwerkingtreding van de databank vandaar dat deze enkel informatie bevat van slachtofferdossiers van Surya die dateren vanaf 2003.^{1 2} In dit rapport worden de slachtofferdossiers bestudeerd die *vanaf 1999 zijn opgestart tot en met de dossiers die tot eind december 2005* door de drie centra werden opgesteld.

De databank van slachtoffers van mensenhandel en –smokkel is een levende databank die constant wordt aangevuld en inhoudelijk verandert. Om de inhoud van de databank te kunnen bestuderen werden op een bepaald moment uit de databank gegevens geëxtraheerd. De resultaten geven dus een momentopname weer m.a.w. wat is de stand van de slachtofferdossiers van 1999 t.e.m. december 2005 van de drie gespecialiseerde centra op *moment van extractie uit de databank met name 20 juni 2006*. Er werd op dat moment als het ware een foto genomen van deze dossiers en de informatie op die foto wordt in dit rapport gepresenteerd.

In de interviews met de gespecialiseerde onthaalcentra werd gewezen op een aantal *registratieproblemen*. Ten eerste worden gegevens niet altijd even zorgvuldig en systematisch ingevoerd en accuraat geactualiseerd. De registratie in de databank van CGKR is immers een bijkomende opdracht die geen prioriteit is en waarvoor de centra geen bijkomende logistieke steun ontvangen. Een operationele databank zou een oplossing zijn voor dit probleem. Ten tweede is de wijze van ingeven van data verschillend naargelang het centrum: in het ene centrum is registratie de taak van één persoon, in een andere centrum zijn alle persoonsleden verantwoordelijk voor de registratie. Dit verschil in registratie brengt de validiteit en betrouwbaarheid van het instrument en de resultaten in gevaar.

De onthaalcentra maar ook andere sleutelfiguren wezen op een *interpretatieprobleem*. Bepaalde vragen, categorieën en antwoorden van slachtoffers kunnen door de centra op verschillende wijze worden geïnterpreteerd. Maar ook binnen één centrum kan het zijn dat er verschillende personen registreren en dus verschillende interpretaties mogelijk zijn. Een duidelijke definiëring van categorieën zou dit probleem oplossen en zorgen dat elk centra en elke registrator op een uniforme wijze informatie interpreteren en registreren.

Bij bepaalde vragen bevatten de tabellen een hoog aantal *missing systems* d.w.z. dat voor een groot aantal dossiers deze vragen niet werden ingevuld. Verschillende redenen zijn mogelijk waarom die informatie niet is ingevuld: (1) het slachtoffer weigert of verkeert in de onmogelijkheid om informatie te geven; (2) de in te vullen vraag is niet van toepassing op het dossier; (3) de informatie is nog onbekend. Bij een groot aantal missings mag men zich niet wagen aan veralgemenende uitspraken. We raden de lezer dan ook aan om zich niet enkel te beperken tot het lezen van de percentages en regelmatig de absolute aantallen en missing systems in de bijlage te consulteren.

Ten slotte willen we er nogmaals op wijzen dat de informatie in de databank gebaseerd is op de *verhalen van de slachtoffers en wat de begeleiders hiervan registreren*, waardoor we met een bepaald perspectief kijken naar de situatie van mensenhandel en –smokkel in België. De resultaten in dit rapport presenteren *een* visie op mensenhandel en –smokkel, dat zeker moet worden aangevuld met cijfers en inzichten van andere personen en instanties.

¹ In de databank vindt men dossiers die opgesteld zijn sinds 1999, maar reeds vóór 1999 hielden de centra gegevens van hun dossiers bij: Payoke vanaf 1991 en Pag-asa en Surya sinds 1995.

² Surya beschikte niet over bijstand of extra financiering om dossiers van vóór 1999 te laten registreren in de databank. De andere twee centra hebben wel een tijdje een gedetacheerde gehad die een deel van de dossiers heeft ingevoerd.

Enkele algemene cijfers...

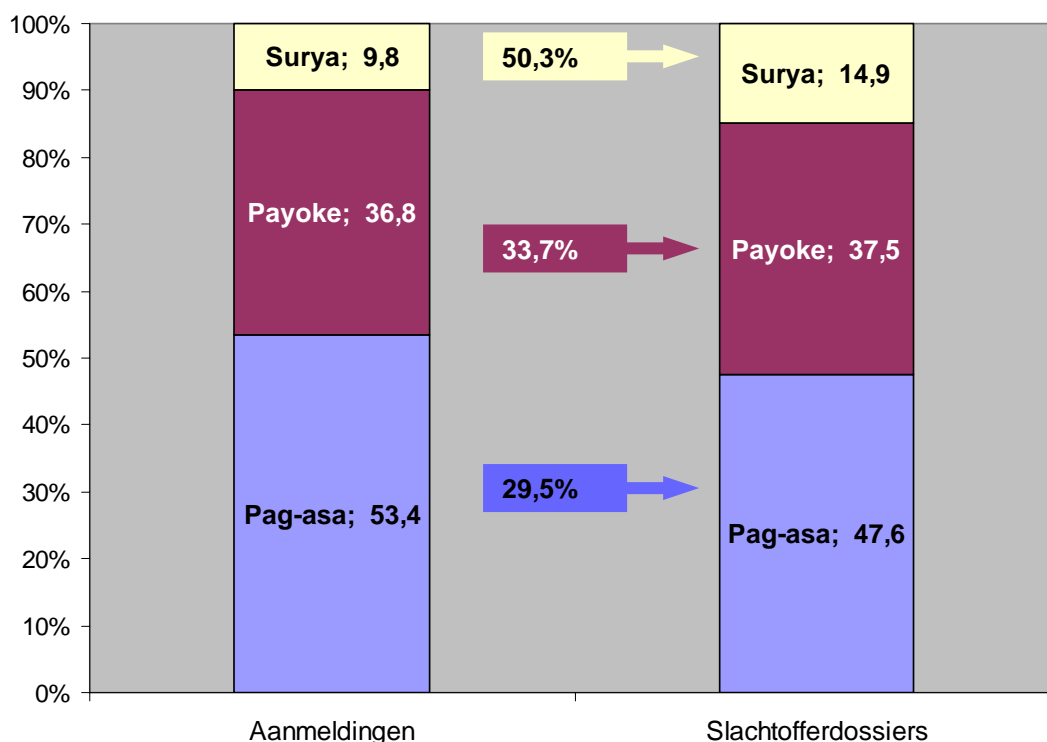
Van aanmelding tot slachtofferdossier

In totaal waren er tussen 1999 en eind 2005 in alle centra 3.332 *aanmeldingen* van mogelijke slachtoffers van mensenhandel en –smokkel. Pag-asa verwerkte 53,4% van deze aanmeldingen en Payoke 36,8%; aangezien Surya pas registreert vanaf 2003, verwerkte dit centrum slechts 9,8% van het totaal aantal aanmeldingen.

Niet alle aanmeldingen werden verder behandeld als slachtofferdossier (waarin het centrum m.a.w. effectief de begeleidingsprocedure opstartte). In totaal zijn er 1.101 *slachtofferdossiers* of nog: *één derde van de aanmeldingen groeide door tot een slachtofferdossier*.

Pag-asa had de meeste slachtofferdossiers (47,5%) of nog: 30% van hun aanmeldingen werd als slachtofferdossier behandeld, gevolgd door Payoke en Surya die respectievelijk 37,5 en 14,9% van het totaal aantal slachtofferdossiers opstartten en respectievelijk 33,7% en 50,3% van hun aanmeldingen ook verder behandelden als een slachtofferdossier. Het verschil is wellicht te verklaren doordat: (1) Surya slechts vanaf 2003 registreert en (2) het verschil in registratiepraktijk van aanmeldingen. Bij Payoke en Pag-asa is het de gewoonte om meerdere vormen van aanmeldingen te registreren: allerlei sociale problemen die helemaal niet tot mensenhandel behoren, maar ook allerlei vragen worden genoteerd als een aanmelding maar worden daarna niet verder behandeld en door de centra geklasseerd met als reden 'andere' of 'geen of onvoldoende elementen van mensenhandel'.

In totaal zijn er 2.231 *geweigerde aanmeldingen*: de geweigerde aanmeldingen werden meestal doorverwezen door privé personen (23,5%), maar ook door de federale (15,1%) en lokale politie (13,1%); bijna 10% was afkomstig van het slachtoffer zelf en ongeveer 7% kwam van niet-gespecialiseerde onthaalcentra of een advocaat. In de helft van de gevallen werd geweigerd omdat er geen of onvoldoende elementen waren die aantoonde dat het ging om mensenhandel; in 24,0% werd 'andere' als reden aangeduid, in 20% van de gevallen besliste het individu zelf. Vele slachtoffers die worden doorverwezen, weigeren een verklaring af te leggen en in de procedure te stappen omdat ze bang zijn voor de reactie van de trafikanten. Ook uit de interviews met de slachtoffers is gebleken dat angst voor wraak van de uitbuiters een belangrijke reden is om geen verklaring af te leggen. Gebrek aan kennis over de Westerse en Belgische samenleving en de taal is ook vaak een reden waarom slachtoffers geen hulp (kunnen) zoeken bij politie of anderen. Weigering gebeurde zelden omwille van beperkingen van het centrum zelf: slechts 5,5% werd geweigerd doordat er een tekort was aan opvangcapaciteit en zelden werd een tekort aan begeleidingscapaciteit aangeduid (0,8%).

In de studie werd schematisch een kruising gemaakt van de doorverwijsinstanties en de reden van weigeren. Op die manier wordt zichtbaar of er een verband bestaat tussen de doorverwijsinstantie en de reden van weigering door de centra. Geen of onvoldoende elementen mensenhandel blijft de belangrijkste reden bij de aanmeldingen vanwege het slachtoffer zelf (74,1%), en ook in de helft van de gevallen bij doorverwijzing door een privé persoon, onthaalcentrum of een advocaat. In ongeveer één derde van de gevallen met de lokale politie als doorverwijzer werd geen of onvoldoende elementen als reden aangehaald; bij 28,4% besliste het individu zelf om niet door te gaan en bij 24,0% werd een 'andere' reden aangeduid. Bij de aanmeldingen met de federale politie als doorverwijzer werd in de meeste gevallen (29,9%) geen dossier opgesteld omdat het individu hier niet voor koos; bij één vierde werd ook 'geen of onvoldoende elementen' of 'andere' als reden aangeduid. Onder de geweigerde aanmeldingen bevonden zich toch een aantal personen die waren doorverwezen door politiediensten. De vraag kan hierbij gesteld worden of dit te wijten is aan een soms te vlug doorzenden van personen door sommige (meestal niet-gespecialiseerde) politiediensten, of dat dit eerder een probleem is betreffende de juiste afbakening van verantwoordelijkheden tussen de politiediensten, parketten en onthaalcentra. Er bestaat immers nogal wat onduidelijkheid en discussie over hoe en door wie beslist wordt dat een persoon die zich aanmeldt in aanmerking kan komen voor het statuut slachtoffer van mensenhandel. Deze discussie wordt wellicht veroorzaakt doordat de taken van de verschillende actoren onvoldoende zijn afgebakend en/of de actoren onvoldoende kennis hebben omtrent de rol die ieder speelt in het systeem. Duidelijke taakafbakening en continue communicatie en overleg tussen alle betrokken actoren moet deze onduidelijkheid en discussie verhelpen.

Afloop van slachtofferdossiers

In een tweede schema wordt een overzicht gegeven van het verdere verloop van de slachtofferdossiers. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het verloop van de begeleiding door de centra enerzijds en het verloop van de gerechtelijke procedure tot vervolging van de daders anderzijds.

Voor elk slachtoffer dat in de besproken periode werd opgenomen (1.101), werd een **begeleidingsdossier** opgesteld. Op het ogenblik van extractie was 65,8% van deze begeleidingen (al dan niet voortijdig) afgelopen.

In slechts 24,2% van deze afgelopen dossiers was de begeleiding *niet voortijdig* afgebroken. In deze dossiers werd de begeleiding succesvol doorlopen en kon aan het slachtoffer een onbeperkte verblijfsvergunning afgeleverd worden. Deze verblijfsdocumenten werden in 54,3% van de gevallen verstrekt via het definitief statuut mensenhandel, in 24,3% betrof het een regularisatie via de officiële STOP-procedure en in 19,3% werd het verblijf van het slachtoffer geregulariseerd via de bijzondere procedure van artikel 9 § 3 van de Vreemdelingenwet.

In 74,9% van de begeleidingsdossiers die op het ogenblik van extractie waren afgelopen, was de begeleiding *voortijdig afgebroken*. Een voortijdige afbreking van de begeleiding was in vele gevallen te wijten aan *verdwijning van het slachtoffer* (42,2%): veelal ondervinden slachtoffers druk uit het milieu om terug te keren, anderzijds zijn er ook slachtoffers die heel bewust de begeleiding hebben verlaten. Een *klassering zonder gevolg door het parket* maakte in 13,5% van de gevallen een einde aan de strafvervolging en aan de begeleiding van het slachtoffer. Het grootste deel van de seponeringen heeft betrekking op dossiers waar onvoldoende bewijzen tegen de dader kon verzameld worden. Een andere mogelijke oorzaak is het feit dat de politie, maar ook andere doorverwijsinstanties, te snel doorverwijzen naar de centra, zonder hiertoe voorafgaandelijk overleg te plegen met het parket.

Ook de *onthaalcentra* blijken een belangrijke actor in het voortijdig afbreken van begeleidingen (13,0%) omwille van 'terugkeer naar het milieu' (26,6%) of 'niet systematisch naleven van het interne reglement' (52,1%). Nuancering is echter op zijn plaats. 'Terugkeer naar het milieu' is enerzijds een schending van één van de drie voorwaarden om beroep te kunnen doen op het slachtofferstatuut en betekent het einde van de begeleiding. Een dergelijke zware beslissing zal anderzijds steeds gebeuren na vaststelling door de politie en in nauw overleg met het parket en de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ). Het '*niet systematisch naleven van het interne reglement*' daarentegen is een beslissing die de centra autonoom nemen, maar de gevolgen zijn minder verregaand. De procedure voor het slachtofferstatuut wordt immers niet automatisch beëindigd, maar meestal wordt er doorverwezen naar een ander centrum en het parket en DVZ wordt hiervan op de hoogte gebracht.

In 18,3% van de voortijdig afgebroken begeleidingen was dit het gevolg van een '*andere*' reden die meestal gelijkstond met een vrijwillige terugkeer van het slachtoffer naar diens land van herkomst (78,8%) of een overdracht van het slachtoffer tussen de centra (12,1%).

In 97,5% van de gevallen waarin een slachtofferdossier werd aangemaakt, was er in de databank slachtoffers mensenhandel informatie terug te vinden omtrent het **gerechtelijk dossier**. De databank verschaft globaal gezien slechts beperkte informatie betreffende de gerechtelijke procedure o.m. bevat de databank geen informatie betreffende het aantal succesvol doorlopen gerechtelijke procedures (veroordelingen). Van alle gevallen waarin er informatie was omtrent het gerechtelijk dossier, was in 767 dossiers (71,4%) de gerechtelijke procedure nog hangende op het ogenblik van extractie (hiervan waren 411 dossiers in de fase van het opsporingsonderzoek, 176 dossiers in de fase van het gerechtelijk onderzoek, 55 dossiers in de fase van eerste aanleg en één dossier in de fase van beroep). In 307 dossiers (28,6%) was op het ogenblik van extractie de gerechtelijke procedure tussentijds afgesloten. Deze tussentijdse afsluiting was voor het grootste deel (80,5%) het gevolg van een klassering zonder gevolg³ door het parket. Slechts uitzonderlijk werd een tussentijds afgesloten dossier later heropend.

Demografische kenmerken slachtofferdossiers

Uit de slachtofferdossiers blijkt dat er globaal gezien meer vrouwen waren dan mannen (74,1% versus 25,7%), dat de gemiddelde leeftijd 25,2 jaar was en dat mannen (28,6 jaar) gemiddeld 4,4 jaar ouder waren dan vrouwen (24,2 jaar). Ongeveer 40% van de slachtoffers was afkomstig uit Oost-Europese landen: 21,1% kwam uit Roemenië, 18,8% uit Bulgarije, 15,7 uit Albanië, 10% uit Rusland, 8,4% uit Moldavië en 5,3% uit Polen of Oekraïne. Ongeveer 89% van de Europese slachtoffers waren vrouwen. Eén vierde van de slachtoffers was van Afrikaanse (24,9%) oorsprong waarvan 54,0% uit Nigeria en 13,2% uit Marokko. Ongeveer 80% van de Afrikaanse slachtoffers was van het vrouwelijke geslacht. Een vijfde van de slachtoffers kwam uit Azië (21,6%) en de helft van hen had de Chinese nationaliteit, ongeveer 11% was afkomstig uit India en Iran. De meerderheid van de Aziatische slachtoffers waren mannen (61,9%). Slechts 6,7% van de slachtoffers kwam uit Zuid-Amerika.

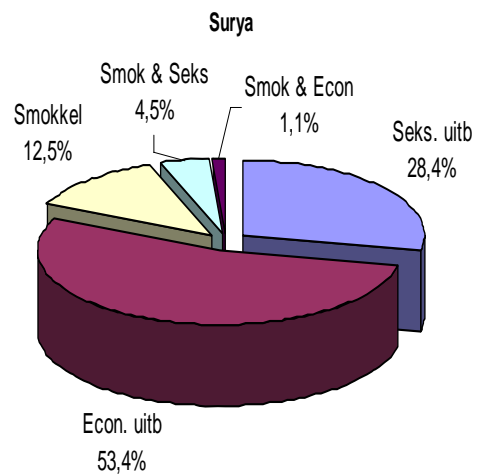
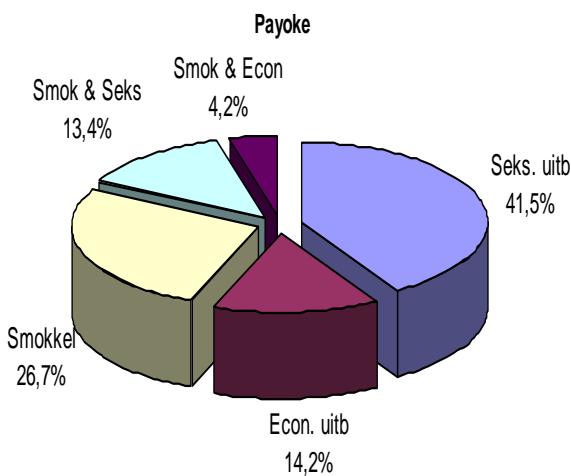
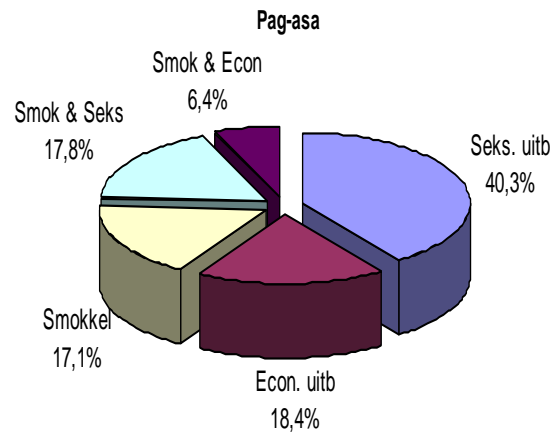
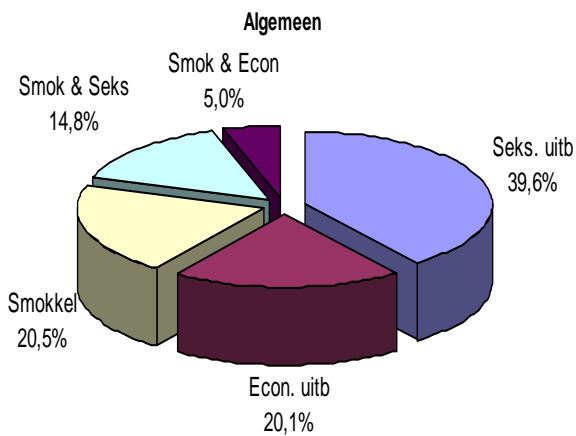
Analyse in vijf problematieken

Na de algemene inleiding gaat de analyse en het rapport verder met 914 slachtofferdossiers die ondergebracht worden in vijf problematieken: de grootste problematiek is seksuele uitbuiting (39,6%), gevolgd door smokkel (20,5%), economische uitbuiting (20,1%), de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (14,8%) en de combinatie smokkel en economische uitbuiting (5,0%). Voor de precieze omschrijving van deze categorieën wordt verwezen naar de terminologie in de bijlage. Hoewel het vatbaar is voor discussie of éénzelfde geval zowel voor smokkel als uitbuiting kan aanzien (en dus geregistreerd) worden, is er voor gekozen om de slachtofferdossiers waar de combinatie smokkel en uitbuiting voorkwam, toch mee op te nemen in de analyse. De reden waarom dergelijke combinaties in de databank voorkomen, ligt in de mogelijkheid voor de begeleiders van de centra om meerdere problematieken aan te kruisen. Naar de toekomst toe dient nagedacht of de keuzemogelijkheid niet beter beperkt zou worden tot één enkele problematiek.

Ongeveer 40% van de slachtoffers begeleid door Pag-asa als Payoke bestond uit slachtoffers van seksuele uitbuiting. Economische uitbuiting was met 18,4% de tweede belangrijkste problematiek voor Pag-asa, gevolgd door de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (17,8%) en daarna loutere smokkel (17,1%). Bij Payoke was de volgorde iets anders: slachtoffers van smokkel (26,7%) vormden bij hen de tweede grootste groep, gevolgd door economische uitbuiting (14,2%) en de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (13,4%). Meer dan de helft van de slachtoffers bij Surya was betrokken bij economische uitbuiting, 28,4% van hun dossiers handelden over seksuele uitbuiting, 12,5% over smokkel en 4,5% over de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting. In de drie centra was de combinatie smokkel en economische uitbuiting de minst voorkomende problematiek.

Het voorkomen van een bepaalde problematiek en de verdeling van de problematieken tussen de centra wordt in belangrijke mate beïnvloed door de *focus van het beleid*. Een verandering in de beleidsmatige aanpak van een problematiek heeft dus belangrijke implicaties in het soort aanmeldingen dat zich bij de centra aanbiedt. Momenteel zou het aantal aangemelde slachtoffers van seksuele uitbuiting dalen of minstens stagneren en neemt men een stijging waar in het aantal aangemelde slachtoffers van economische uitbuiting.

³ Het grote aantal 'andere' voor seponering heeft volgens een sleutelfiguur uit justitie betrekking op 'prioriteitsredenen', wat in feite dient gelezen te worden als 'onvoldoende bezwaren'.

In het rapport worden thematisch de verschillende problematieken op diverse aspecten met elkaar vergeleken. De aspecten die aan bod komen, hebben betrekking op de demografische kenmerken en socio-economische situatie van de slachtoffers in herkomstland, de motivatie van de slachtoffers, de rekruterings- en uitbuitingssituatie, het begeleiding- en integratieproces, de afloop van de begeleiding en het verloop van het gerechtelijk onderzoek. Tenslotte wordt stilgestaan bij de reisinformatie, verstrekt door de slachtoffers en bij de problematiek van samenwerkingsverbanden tussen trafikanten. In deze synthese hernemen we de belangrijkste cijfers en conclusies.

Demografische kenmerken en socio-economische situatie in herkomstland

De meerderheid van de slachtoffers van *seksuele uitbuiting* was afkomstig uit Oost-Europa⁴, namelijk Bulgarije (16,9%), Roemenië (13,1%), Rusland (8,3%), Albanië (6,9%), Oekraïne (5,0%) en Moldavië (3,9%).⁵ Anderzijds was 17,8% afkomstig uit Nigeria.⁶ De meerderheid van de seksueel uitgebuite slachtoffers waren vrouwen en de gemiddelde leeftijd bij opname in het centrum was vooraan in de twintig (23,2 jaar). Deze vaststelling komt overeen met resultaten van eerdere studies, waarbij

⁴ Voor een overzicht van het mensenhandelprobleem in de Oost-Europese landen die recent lid geworden zijn van de EU en van Roemenië en Bulgarije, zie o.a. IOM, *Identification and Protection Schemes for Victims of Trafficking in Persons in Europe. Tools and Best Practices*, 2005, 144 p.

⁵ Deze vaststelling wordt grotendeels bevestigd door recente cijfers van Europol (EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective*, January 2006, 2).

⁶ Voor een recent overzicht van de mensenhandel- en -smokkelproblematiek van Nigeria naar Europa zie IOM, *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, 2006, 72 p. Voor een algemene bespreking van mensenhandel in Afrika, zie UNICEF, *Trafficking in Human Beings, especially women and children, in Africa*, 2003, 81 p.

slachtoffers van seksuele uitbuiting meestal tussen de 18 en 25 jaar waren.⁷ Het dient echter benadrukt dat uit de nadere analyse van de situatie in individuele landen blijkt dat vrouwen van diverse leeftijden en achtergronden blootgesteld worden aan deze vorm van uitbuiting. Slachtoffers van seksuele uitbuiting waren doorgaans afkomstig van een plattelandsstad en woonden samen met hun ouders en/of familie. Blijkbaar biedt het feit dat het slachtoffer in het herkomstland nog met de familie samenwoont vaak geen afdoende bescherming tegen uitbuiting.⁸ De meeste slachtoffers waren nog vrijgezel en hadden geen kinderen.

Opmerkelijk is dat de helft van de slachtoffers van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, niet kon voorzien in een eigen inkomen en grotendeels leefde ten laste van hun ouders. Al dan niet voorzien in eigen inkomen was echter verschillend naargelang nationaliteit. De meeste van de Albanese slachtoffers zijn afkomstig uit arme tot zeer arme economische achtergronden.⁹ Dit beantwoordt aan de algemene veronderstelling dat armoede een centrale factor is in de kwetsbaarheid voor uitbuiting. Nochtans is een precaire financiële situatie niet altijd de doorslaggevende 'push' factor. Geweld, misbruik en conflicten binnen het gezin, kortom niet-stabiele sociale omgevingen, zijn ook een belangrijke factor in de keuze van slachtoffers om te migreren. Bovendien is niet enkel een misbruikende omgeving een mogelijke push factor, maar wensen vele ouders van slachtoffers dat hun kinderen naar het buitenland vertrekken om werk te zoeken, in de oprechte overtuiging dat migratie een succesvolle overlevingsstrategie is.¹⁰

Slachtoffers van *economische uitbuiting* kwamen zowel uit Europa, Afrika als Zuid-Amerika, maar de meerderheid was afkomstig uit Azië: 20,0% kwam uit China.¹¹ De andere meest voorkomende landen waren Ecuador (9,8%), Marokko (8,7%), Roemenië (7,7%), Nigeria (7,1%) en Ghana (6,0%). Ongeveer 42,6% van de slachtoffers waren vrouwen en de gemiddelde leeftijd lag achteraan de twintig (29,3 jaar). De meerderheid van de slachtoffers van economische uitbuiting volgde dezelfde familiale situatie als die van seksuele uitbuiting, maar 56,8% voorzag wel in een eigen inkomen. Hoewel ook hier verschillen zijn naargelang nationaliteit.

Meer dan de helft van de *gesmokkelde slachtoffers* was afkomstig uit Azië (57,5%), met als belangrijkste landen opnieuw China (22,6%), maar ook Iran (13,4%), India (7,0%) en Irak (5,9%). Eén vierde van de gesmokkelde slachtoffers kwam uit Europa en binnen de Europese groep was de Albanese nationaliteit het meest vertegenwoordigd. Er waren iets meer mannen in een smokkelsituatie dan vrouwen en de gemiddelde leeftijd situeerde zich halfweg de twintig (27 jaar). De gesmokkelde slachtoffers hadden min of meer dezelfde levenssituatie als de economisch en seksueel uitgebuite slachtoffers, maar ook 40% woonde samen met hun partner en was getrouwd en bovendien had een vierde van hen één kind. Bij de gesmokkelde slachtoffers had 58% een inkomen, hetzij door loonarbeid hetzij door zelfstandige activiteit, maar opnieuw is er een verschil tussen de nationaliteiten.

⁷ IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe*, 2005, 550 p.

⁸ De meest kwetsbare meisjes zijn degenen die, hoewel ze bij familie wonen, thuis weinig liefde en veiligheid ervaren en mishandeld, verwaarloosd of misbruikt zijn. Ze zijn vaak afkomstig uit gebroken gezinnen en vertonen veelal wegloopgedrag. In vele van die gezinnen is er bovendien sprake van werkloosheid en ziekte van ouders (zie o.a. NATIONAAL RAPPOORTEUR MENSENHANDEL (NRM), *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 77). Ook twee geïnterviewde Roemeense vrouwen gaven aan dat ze Roemenië verlieten omwille van familiale problemen (man of vader met een alcoholprobleem, overleden moeder, ex-echtgenoot die haar en haar familie lastig viel, ...)

⁹ *Ibid.*, 63.

¹⁰ IOM, *Who is the next victim? Vulnerability of Young Romanian Women to Trafficking in Human Beings*, Bucharest, 2003, 50-51.

¹¹ Meestal wordt gesproken van "Chinese migranten" of "gesmokkelde Chinezen", maar het is van belang om in gedachten te houden dat deze "Chinezen" vrijwel steeds van kleine deeltjes van China afkomstig zijn en dan meestal nog slechts uit specifieke delen van een bepaalde provincie. De redenen voor deze specifieke plaatsen van oorsprong, moeten gezocht worden in historische bewegingspatronen in de context van kustlocaties (R. SKELDON, "Trafficking: A Perspective from Asia", *International Migration 2000*, Vol. 38, N° 3, 14, met uitgebreide bibliografie betreffende mensenhandel in Azië).

Motivatie en beloftes

Een analyse van de motivatie van slachtoffers om hun herkomstland te verlaten vereist een basiskennis van hedendaagse migratietheorieën. Een groot deel van de slachtoffers van mensenhandel zijn in feite economische migranten die op legale of illegale wijze naar een vreemd land trekken in een poging om aan armoede of discriminatie te ontsnappen, om hun levensstandaard te verbeteren of enkel maar om te kunnen overleven.¹² De fenomenen mensenhandel en –smokkel vormen bovendien een nieuwe uitdaging voor traditionele migratietheorieën.¹³ Migratietheorieën hebben als doel vanuit een bepaalde benadering een verklaring te bieden voor het migratieproces. Dit migratieproces kan omschreven worden als de complexe set van factoren en interacties die leiden tot internationale migratie en die de richting ervan beïnvloeden.¹⁴ Binnen de huidige onderzoeken – die in wezen interdisciplinair zijn – en debatten betreffende migratie, kan een onderscheid gemaakt worden tussen drie algemene benaderingen¹⁵: het neoklassieke economische perspectief, het historisch-structurele perspectief en de migratie-systeemtheorie. Zonder de fenomenen illegale immigratie en mensenhandel gelijk te schakelen of het beleid inzake beide fenomenen te vermengen, moet een geïntegreerd anti-mensenhandelbeleid, dat de bescherming van de slachtoffers als een prioriteit vooropstelt, voldoende aandacht besteden aan maatregelen op het vlak van migratie. Uit de theorieën blijkt dat dergelijke maatregelen namelijk het potentieel hebben om mensenhandel substantieel te verminderen door enerzijds de mogelijkheden tot legale arbeidsmigratie uit te breiden en anderzijds de sociale- en mensenrechten van immigranten in de landen van bestemming structureel te verbeteren.¹⁶

Bij alle besproken problematieken waren motieven van economische aard (aantrekkelijk werk, hoger inkomen, geld voor de familie, kortom het verlangen naar een 'beter leven') de voornaamste motivatie om het land van herkomst te verlaten. Bij smokkel kwam hier ook nog het gegeven van politieke onrust bij als een belangrijke factor. Naast economische en politieke motieven, spelen ook socio-culturele factoren (informele migrantennetwerken) een cruciale rol in de beslissing van migranten om naar een specifiek land van bestemming te reizen.

Werk was de belangrijkste belofte die werd gemaakt t.a.v. slachtoffers van seksuele uitbuiting (69%): ze zouden aan de slag kunnen in de prostitutiesector (27,2%) of de horeca (25,3%). Een vijfde werd verblijfsdocumenten, een huwelijk of het volgen van studie beloofd. Uit de data komt duidelijk naar voor dat het lang voorgehouden stereotiepe beeld, waarbij mannelijke migranten beschouwd werden als actief en avontuurlijk en hun vrouwelijke tegenhangers als eerder passief, dwaas en naïef, niet met de werkelijkheid overeenstemt. Niet erkennen dat vrouwen vrijwillig kiezen om te migreren, miskent volledig de huidige economische realiteit, waarbij vrouwen net zozeer als mannen een actieve bijdrage leveren aan het gezinsinkomen.¹⁷

Het valt bovendien op dat van alle slachtoffers van seksuele uitbuiting iets meer dan een kwart op voorhand wist dat ze gingen tewerkgesteld worden in de prostitutiesector. Hoewel deze vaststelling soms verschilt naargelang de nationaliteit, dient het beeld van de nietsvermoedende en gedwongen buitenlandse prostituee alleszins genuanceerd te worden, wat natuurlijk niet wil zeggen dat er ook in die gevallen van echte uitbuiting geen sprake zou kunnen zijn. Het feit dat een slachtoffer op voorhand weet in welke sector hij/zij zal werken, betekent niet dat hij/zij ook beseft in welke concrete

¹² Zie o.a. GLOBAL COMMISSION OF INTERNATIONAL MIGRATION (GCIM), *Irregular migration, state security and human security*, September 2005, 33 p. (consulteerbaar via www.gcim.org); ANTI-SLAVERY INTERNATIONAL, *The migration-trafficking nexus*, The Printed Word (UK), 2003, 27 p.

¹³ J. SALT, "Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective", *International Migration* (2000), Vol. 38, N° 3, 35-36.

¹⁴ S. CASTLES & MILLER, *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, Third Edition, Basingstoke – New York, Palgrave Macmillan, 2003, 21.

¹⁵ Naast deze drie algemene benaderingen, bestaan nog vele andere theorieën, zoals 'new economics of labour migration', 'dual labour market theory', 'world systems theory' en 'migration networks' (voor een overzicht zie: J. ARANGO, *Theories of International Migration*, in D. JOLY (ed.), *International Migration in the New Millennium. Global Movement and Settlement*, Research in Migration and Ethnic Relations Series, Warwick, Ashgate, 2004, 15-35 (met bibliografie).

¹⁶ KONING BOUDEWIJNSTICHTING, *Belgisch mensenhandelbeleid. Status Questionis, evaluatie en toekomstopties*, Brussel, 2006, ter perse.

¹⁷ IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 33

omstandigheden hij/zij uiteindelijk tewerkgesteld zal worden (inhouden van loon, fysiek geweld, psychologische dwang, controle, ...).

Ook bij economische uitbuiting vormde werk de belangrijkste belofte (51,0%), met arbeid in het huishouden of de horeca als belangrijkste tewerkstellingsplaatsen. Opvallend is dat aan 27,1% van de slachtoffers een sportcarrière werd beloofd.

Ten aanzien van gesmokkelde slachtoffers werd voornamelijk de mogelijkheid tot reizen beloofd (88%) en meer precies het regelen van transport. Werk en andere beloftes kwamen zelden voor bij slachtoffers van smokkel.

Rekrutering

Globaal gezien is het meestal de rekruteur die het initiatief neemt om het slachtoffer ertoe aan te zetten het herkomstland te verlaten: 86% bij seksuele uitbuiting en 73,3% bij economische uitbuiting. Belangrijkste uitzondering hierop is de smokkelproblematiek: 63% van deze slachtoffers nemen zelf een bewust keuze om te migreren en zoeken actief een rekruteur om transport of reisdocumenten te regelen.

Het contact tussen de ronselaar en het slachtoffer gebeurde bij *seksuele uitbuiting* voornamelijk via kennissen (33,7%). Voor de meerderheid van de slachtoffers van seksuele uitbuiting (51,9%) was de ronselaar een onbekende, voor bijna één vijfde was het een goede kennis en 14,5% had zelfs een intieme relatie met de ronselaar. Rekrutering door "echtgenoten", "partners", "verloofden" en "vriendjes" is een vaak voorkomende methode in Oost-Europa, die overeenstemt met de in Nederland gekende "lover boy" methode (pooiers die meisjes via verleidingstactieken inpalmten om hen op den duur in de prostitutie uit te buiten). De rekruteur voorzag voornamelijk in transport (63,0%), maar ook reisdocumenten (35,6%) en een voorschot van reisonkosten (20,7%) en voor een deel werd ook een job of contract geregeld (16,3%). De meest voorkomende nationaliteit van de rekruteurs bij slachtoffers van seksuele uitbuiting was de Nigeriaanse. In 76% van de gevallen was de nationaliteit van het slachtoffer dezelfde als die van de rekruteur. De volgende nationaliteiten rekruteerden enkel bij hun landgenoten: Nigeria, Bulgarije, Rusland, Polen, Brazilië en Ecuador. Opvallend is dat de Albanese rekruteurs niet enkel ronselden bij hun eigen landgenoten, maar ook rekruteerden bij personen uit Roemenië, Polen, Moldavië, Oekraïne en zelfs uit Spanje, Italië, Rusland, Joegoslavië en de Dominicaanse Republiek.

Bij *economische uitbuiting* gebeurde het contact met de rekruteur meestal via kennissen, in een vijfde van de gevallen via mond aan mond reclame en in één vierde via familie. Voor de meerderheid was de rekruteur een onbekende (56,6%), voor 18% was het een goede kennis en voor 12% ging het om een zakelijke relatie. Deze laatste vorm kwam niet of weinig voor in de andere problematieken. Een vijfde van de rekruteurs was afkomstig uit China, daarnaast waren er ook een aantal Ecuadoraanse, Marokkaanse en zelfs Belgische rekruteurs. In 75% van de gevallen stemde de nationaliteit van de rekruteur overeen met die van het slachtoffer. De rekruteurs die enkel ronselden bij landgenoten hadden de Chinese, Ghanese, Indische of Kameroense nationaliteit.

Ongeveer 38% van de *gesmokkelde slachtoffers* werd via familie of kennissen in contact gebracht met de rekruteur. In 40% van de gevallen verliep het contact minder persoonlijk, namelijk in de uitgaanswijken of –gelegenheden of via mond aan mond reclame. Voor 85% van de slachtoffers was de rekruteur een volstrekt onbekende. De rekruteur regelde voornamelijk transport (80,7%) en reisdocumenten (43,9%) voor het slachtoffer. Zelden regelde de rekruteur een voorschot op de reisonkosten, waaruit we kunnen afleiden dat de meeste gesmokkelde slachtoffers in staat waren hun eigen reiskosten te betalen en/of beroep deden op andere financieringskanalen. Meer dan één vierde van de rekruteurs had de Chinese nationaliteit, maar ook personen uit Ecuador, Iran en Albanië ronselden slachtoffers. In 80% van de gevallen stemde de nationaliteit van de rekruteur overeen met die van het slachtoffer. De nationaliteit stemde precies overeen bij de rekruteurs uit China, Ecuador, Iran, India, Congo-Kinshasa, Rusland en Turkije. Enkel in een smokkelsituatie zijn er gegevens bekend over de kenmerken van de passeurs. De meerderheid van de passeurs had één nationaliteit en meestal waren de passeurs afkomstig uit China en Albanië. Net zoals de Chinese rekruteurs hielpen Chinese passeurs enkel hun landgenoten. Albanese passeurs daarentegen smokkelden ook andere nationaliteiten zoals Roemenen, Afghanen, Ecuadorianen en Macedoniërs.

Uitbuiting

Slachtoffers van *seksuele uitbuiting* vinden we terug in de grootsteden Antwerpen (21,6%) en Brussel (36,2%). Een aantal sleutelfiguren geven aan dat doordat de aanpak van de prostitutie in de grootsteden repressiever is en de controles strenger, er een verschuiving is naar het ondergrondse circuit maar ook naar kleinere steden zoals Kortrijk en naar het platteland (streek van Limburg).

De problematiek seksuele uitbuiting heeft het hoogste aantal slachtoffers dat ook in een ander land dan België werd uitgebuit (26,1%). De meeste van hen werden in deze andere landen ook tewerkgesteld in de prostitutiesector. De slachtoffers waren meestal afkomstig uit Bulgarije, Roemenië, Nigeria of Albanië en deze werden gedwongen tot prostitutie in Italië, Duitsland, Spanje, Nederland en Frankrijk. Het bestaan van 'roteren' zou kunnen verklaren waarom in de problematiek van seksuele uitbuiting de meeste slachtoffers voorkomen die in een ander land werden uitgebuit. Regelmatig verplaatsen de uitbuiters de slachtoffers om te vermijden dat de slachtoffers contact zoeken met of sympathie opwekken bij de lokale bevolking of instanties en bovendien voldoet de nieuwe toevoer van slachtoffers ook aan de vraag van de klanten om 'vers bloed'.

Net zoals bij de rekruteurs is de meest voorkomende nationaliteit van de uitbuiters de Nigeriaanse en de Albanese. In ongeveer 60% van de gevallen was de nationaliteit van de uitbuiters gelijk aan die van het slachtoffer¹⁸ (voornamelijk uitbuiters met Nigeriaanse, Bulgaarse en Roemeense nationaliteit). Maar net zoals bij de Albanese rekruteurs, waren de Albanese uitbuiters niet enkel actief ten aanzien van hun landgenoten, maar ook ten aanzien van slachtoffers uit Roemenië, Polen, Litouwen, Moldavië, Rusland, Oekraïne, Bulgarije, Tsjechië, Spanje en Griekenland.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting waren voornamelijk ontevreden over het type arbeid dat ze moesten uitvoeren; ook het loon en de arbeidsomstandigheden waren belangrijke uitbuitingsfactoren. Ongeveer 15% werd verkocht, een praktijk die zelden voorkwam bij de andere problematieken. De slachtoffers werden het meest gecontroleerd door het achterhouden van geld. Ook technieken gericht op de fysieke persoon van het slachtoffer werden gebruikt: bedreiging, constante controle, beperken van de vrijheid van bewegen¹⁹ en zelfs fysieke mishandeling; Het gebruik van voodoo was een controlemiddel dat enkel voorkwam bij seksuele uitbuiting en niet bij de andere problematieken: bovendien was dit een praktijk die voornamelijk werd toegepast bij Nigerianen: 53,1% van hen werd op die manier gecontroleerd²⁰. Een algemene vaststelling in verschillende landen is wat kan omschreven worden als de toegenomen professionalisering van de mensenhandelindustrie, waarbij de trafikanten een strategische beslissing nemen om minder geweld te gebruiken en toenemend beroep te doen op meer subtiele vormen van controle en dwang, zoals het betalen van een minimumloon, het voorzien van kledij en zelfs het beperkt toelaten van vrije tijdsbesteding en vrijheid van beweging.²¹

Ongeveer 40% van de slachtoffers had schulden: de grootste schuldeiser was de uitbuiters (21,2%), gevolgd door de rekruteur (13,8%). Zelden hadden deze slachtoffers schulden bij hun familie en/of vrienden en/of kennissen. De schulden hadden voornamelijk betrekking op vervoerskosten (44,3%) en bijna één vierde moest zich vrijkopen, zogenaamde schuldbinding. Vrijkopen is een schuld die niet voorkwam bij de andere problematieken.

¹⁸ Deze vaststelling blijkt ook uit andere studies (zie o.a. IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 550 p.).

¹⁹ Het beperken van de vrijheid van beweging is een trend die in toenemende mate wordt vastgesteld (voornamelijk bij seksuele uitbuiting) en die wellicht het gevolg is van een toename in alertheid van politiediensten. Meisjes worden hierbij opgesloten in appartementen waar de klanten worden ontvangen, of worden door de pooier van de ene afspraak naar de andere gebracht, waarbij de afspraken via telefoon of internet gemaakt worden (EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective*, January 2006, 2).

²⁰ Bij de werving van slachtoffers uit Afrika – en vooral Nigeria – wordt geregeld misbruik gemaakt van rituelen om hen onder controle te krijgen en te houden. Handelaren sluiten, veelal in overleg met de ouders, een overeenkomst met vrouwen of meisjes om hen tegen betaling naar Europa te brengen. De mondelinge afspraken worden bezegeld met rituelen, die vaak plaatsvinden in aanwezigheid van een lokale priester, bij heiligdommen of op het kerkhof en waarbij de slachtoffers beloven hun 'schuld' te zullen aflossen, hun naam, herkomst of de naam van de handelaren nooit te noemen, zeker niet aan de politie, en te gehoorzamen aan hun 'madame'. De voodooaan maakt dat de vrouwen doen wat hen wordt opgedragen (NRM, *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 85).

²¹ IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 457.

Economische uitbuiting kwam het meest voor in Brussel. Zelden werden deze slachtoffers ook uitgebuit in een ander land. De meest voorkomende nationaliteiten bij de uitbuiters waren de Chinese (23,8%), Belgische (17,9%), Ecuadoriaanse (11,9%), Marokkaanse (9,5%), Ghanese (6,0%) en Roemeense (4,8%). In 60% van de gevallen was de nationaliteit van de uitbuiters gelijk aan die van het slachtoffer. De Chinese en Ecuadoriaanse uitbuiters waren uitsluitend actief ten aanzien van landgenoten. Belgische uitbuiters waren actief ten aanzien van personen uit diverse landen: Brazilië, Nigeria, Roemenië, Kameroen, Kazakstan, Marokko, Mali en Polen. Meer dan één vijfde van de slachtoffers werd uitgebuit door bedrijven en meestal waren die van Chinese origine.

De uitbuitingsfactoren hadden meestal betrekking op de werkomstandigheden: er was grote ontevredenheid over het loon, maar ook over de arbeids- en verblijfsomstandigheden. Opmerkelijk weinig slachtoffers waren ontevreden over het type arbeid dat ze moesten uitvoeren; blijkbaar waren de meeste slachtoffers van economische uitbuiting op voorhand goed op de hoogte over het soort werk dat ze zouden moeten verrichten. Geld achterhouden was de belangrijkste controletechniek bij slachtoffers van economische uitbuiting. Daarnaast richtten de controlemiddelen zich ook op de fysieke persoon van het slachtoffer: bedreigingen van het slachtoffer zelf en/of zijn/haar familie, constante controle en/of beperken van de vrijheid en/of zelfs lichamelijke mishandeling.

Slechts 30% van de economisch uitgebuite slachtoffers had schulden. De trafikanten (15,2%) waren de belangrijkste schuldeisers maar, in tegenstelling tot seksueel uitgebuite slachtoffers, had een aantal van de economische uitgebuite slachtoffers ook schulden t.a.v. familie en/of vrienden en/of kennissen. Hun schuldenlast had meestal betrekking op vervoerskosten en de meerderheid (76,7%) had zijn schulden nog niet afgelost.

Aangezien bij loutere *smokkel* er zich geen uitbuitings situatie voordoet, is er voor deze problematiek geen informatie over de plaats van uitbuiting in België of elders en over de kenmerken van de uitbuiters. De grootste ontevredenheid bij deze groep had betrekking op de reisomstandigheden, daarnaast duidde een vijfde van de slachtoffers ook de categorie 'andere' aan en had 18% ook problemen met de verblijfsomstandigheden. Aangezien bij mensensmokkel in principe geen arbeid wordt beloofd, werden het type arbeid, loon of arbeidsomstandigheden heel zelden als factor vermeld en bijna nooit werd een slachtoffer verkocht. Het inhouden van documenten was het meest toegepaste controlemiddel bij gesmokkelde slachtoffers. Mogelijk worden deze documenten ingehouden en gebruikt om andere personen over te brengen. Regelmatig werden ze echter ook bedreigd en beperkt in hun vrijheid en werd hun geld achtergehouden.

Ongeveer 67% van de gesmokkelde slachtoffers had geen schulden. De overige gesmokkelde slachtoffers hadden schulden t.a.v. trafikanten (22%) (vnl. de rekruteur) en slechts 9,7% had schulden aan familie, vrienden en/of kennissen. Vervoerskosten vormden de grootste schuldvorm bij slachtoffers van smokkel. Een groot deel van hen (90%) had deze schuld nog niet afgelost.

Begeleiding en integratie

De duur van de begeleiding, hetzij residentieel, hetzij ambulante, is afhankelijk van de gerechtelijke procedure en er is dus geen minimum of maximum voorzien. Residentiële opvang wordt voorzien wanneer het slachtoffer geen onderdak heeft of omwille van zijn/haar veiligheid.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting werden meestal opgevangen in een residentiële structuur (85,7%) die werd georganiseerd door het centrum zelf. In vergelijking met andere problematieken was bij economische uitbuiting het percentage dat residentieel werd opgevangen klein (73,5%). Gesmokkelde slachtoffers werden meestal wel residentieel opgevangen (84%) maar 45% van hen kwam terecht in een ander onthaalhuis. Aangezien de vluchthuizen van Payoke en Pag-asa enkel voor vrouwen zijn en slachtoffers van smokkel meestal mannen zijn, wordt voor hen andere opvangcentra aangesproken.

Uit de analyse blijkt dat slachtoffers van seksuele uitbuiting en smokkel vaak minder dan een maand in de residentiële opvang verblijven en een mogelijke verklaring is de grote uitval in deze twee groepen. Geïntercepteerde gesmokkelde slachtoffers hebben vaak België niet als eindbestemming en een deel van hen verlaat heel snel de opvang om hun reis verder te zetten. Seksueel uitgebuite slachtoffers worden vaak voor de keuze gezet: ofwel worden ze onmiddellijk gerepatrieerd ofwel leggen ze een verklaring af en stemmen ze in met een opname in het centrum. Voor de meerderheid is de laatste optie de meest evidente keuze en een deel van hen zal ook zo snel mogelijk het opvanghuis willen verlaten en terugkeren naar het milieu.

De overgang van residentiële naar ambulante opvang werd meestal georganiseerd door de centra zelf, zowel voor seksuele en economische uitbuiting als voor smokkel. Op duur van de ambulante begeleiding staat geen maximum. Deze wordt beëindigd als de procedure is afgelopen (ofwel door

regularisatie, ofwel doordat de zaak wordt geseponneerd) of bij grote wijzigingen (vb: verhuis van het slachtoffer naar een andere stad).

In de drie problematieken volgden heel weinig slachtoffers een specifieke psychische begeleiding. Vooreerst omdat psychologische begeleiding onbekend of een taboe is voor bepaalde slachtoffers. Bovendien is de toegang tot de psychologische begeleiding beperkt. Tenslotte zijn psychologische problemen vaak onderdrukt en komen deze pas later naar boven als meer levensbelangrijke en pertinente problemen zijn opgelost.

Ruim 70% van de seksueel uitgebuite slachtoffers had wel een specifiek medisch probleem en de meerderheid hiervan leed aan een combinatie van verschillende ziekten. Iets minder dan de helft van de economisch uitgebuite slachtoffers en ongeveer 60% van de gesmokkelde slachtoffers had een medisch probleem.

Uit de analyse van de integratie-indicatoren besluiten we voorzichtig dat de wil en/of de kans om te integreren bij economisch uitgebuite slachtoffers groter was dan bij de slachtoffers van de twee andere problematieken. Bij economische uitbuiting vinden we immers het hoogste percentage dat één of andere opleiding volgde (63%) en bovendien had 35% ook de opleiding voltooid. Daarentegen had meer dan de helft van de seksueel uitgebuite slachtoffers en gesmokkelde slachtoffer geen opleiding gevolgd en maakte slechts één vierde deze opleiding ook af. Een mogelijke verklaring voor het hoog percentage slachtoffers van seksuele uitbuiting en smokkel die geen opleiding volgden of hun opleiding niet afwerkten, is de grote uitval bij deze twee groepen (cfr. supra: residentiële opvang is ook korter bij deze twee groepen). Qua werk merken we dat 28,8% van slachtoffers van economische uitbuiting arbeid verrichtten tijdens de procedure en slechts 10,3% van de seksueel uitgebuite slachtoffers en 16% van de gesmokkelde slachtoffers bereid was of de mogelijkheid had om werk uit te voeren. Bovendien waren de economisch uitgebuite slachtoffers ook meer bereid of hadden ze meer kansen om in te gaan op het aanbod van socio-culturele activiteiten in de streek (40%). Bij seksuele uitbuiting en smokkel was respectievelijk slechts 17,8% en 20% bereid of in de mogelijkheid om hieraan te participeren.

Bepaalde sleutelfiguren bevestigen ook dat de op grond van de data de bereidheid of de mogelijkheid tot integratie groter is bij slachtoffers van economische uitbuiting dan bij andere problematieken. We willen hier echter op wijzen dat de indicatoren om de integratiegraad van een persoon te meten ontoereikend zijn. Bijna alle slachtoffers doen inspanningen om een opleiding te volgen of werk te vinden, maar vaak worden ze geconfronteerd met vooroordelen en combineren ze kenmerken die de drempel van aanwerving verhogen (vreemde origine, gebrekkige kennis van Nederlands en Frans, lage scholingsgraad, in het bezit van voorlopige verblijfsdocumenten en een dubieus curriculum vitae). Bovendien moet men ook rekening houden met de problematiek waarmee het slachtoffer werd geconfronteerd: de psychologische problemen en de arbeidsomschakeling bij seksueel uitgebuite slachtoffers is vaak problematischer dan bij slachtoffers van economische uitbuiting.

Afloop begeleiding

Het percentage afgesloten dossiers was het grootst bij de problematieken smokkel (84,5%) en seksuele uitbuiting (71,8%). Bij economische uitbuiting was het percentage afgesloten dossiers lager (48,4%).

Bij seksuele uitbuiting was de aankomstverklaring van drie maanden (AV) de meest voorkomende administratieve status bij het afsluiten van de begeleiding. AV is de meest voorkomende status omdat seksuele uitbuiting een hoge uitval kent (cfr. supra) en een groot deel van de slachtoffers in de eerste drie maanden het systeem verlaten. Bij economische uitbuiting was de meest voorkomende administratieve status een onbeperkt Bewijs van Inschrijving in het Vreemdelingenregister (BIVR) (31,2%). Bij smokkel beschikte een groot aantal slachtoffers bij afsluiting over een Bevel om het grondgebied te verlaten (BGV). Gesmokkelde slachtoffers krijgen meestal een BGV van vijf dagen, zodat een OCMW-uitkering kan worden aangevraagd en de opvang van het slachtoffer kan worden gefinancierd. Maar smokkel kent ook een hoge uitval (cfr. supra): vele gesmokkelde slachtoffers verdwijnen na een paar dagen en de begeleiding wordt dan stopgezet met BGV als administratieve status.

Bij alle problematieken werd de begeleiding in meer dan 60% van de gevallen voortijdig afgebroken. Een uitschieter in dit opzicht is de problematiek van seksuele uitbuiting waar in 81,8% van de dossiers de begeleiding voortijdig afgebroken werd.

Een belangrijke vaststelling is dat in bijna alle problematieken (de verdwijning van) het slachtoffer de voornaamste oorzaak was van de voortijdige stopzetting van de begeleiding (met als uitschieter smokkel waar in 66% van de dossiers het slachtoffer verdween en wellicht de 'reis' verder zette naar de geplande eindbestemming (VK of VS)). Het hoge aantal verdwijningen is wellicht voor een deel te verklaren door het feit dat vele slachtoffers die zich niet vrijwillig aanbieden maar die geïntercepteerd worden, hun dromen zien uiteenspatten door toedoen van de politie. Hoewel de meeste slachtoffers vinden dat ze goed behandeld worden door de politie, is het voor velen moeilijk om te vatten wat er juist gebeurt en waarom ze geïntercepteerd zijn, wat vaak leidt tot een soort argwaan ten aanzien van de autoriteiten. Hierbij komt dat vele migranten vaak goed doordachte plannen hebben en zeer hardnekkig vasthouden aan het bereiken van hun doel.²²

Een vaststelling eigen aan alle problematieken is het aanzienlijke aantal gevallen waar de begeleiding voortijdig afgebroken werd door de begeleidende centra (voornamelijk wegens de terugkeer van het slachtoffer naar het milieu of wegens het systematisch niet naleven van het intern reglement). Klasseringen zonder gevolg door het parket van het gerechtelijk dossier lagen ook vaak aan de basis van een voortijdige stopzetting van de begeleiding, voornamelijk in gevallen van economische uitbuiting (24,1%). Met uitzondering van de problematiek smokkel was een voortijdige afsluiting van de begeleiding ook vaak het gevolg van een vrijwillige terugkeer van het slachtoffer naar diens land van herkomst.

Zoals reeds hoger vermeld is het aantal dossiers waarin de begeleiding van het slachtoffer afgesloten werd met een verblijf van onbeperkte duur bij alle problematieken beperkt. In die gevallen waar een onbeperkte verblijfsvergunning toch verkregen werd, betrof het meestal het definitief statuut mensenhandel.

Het aantal slachtoffers dat op het ogenblik van afsluiting van de begeleiding eigen inkomsten genoot door tewerkstelling in het kader van de begeleidingsprocedure is laag in het geval van seksuele uitbuiting (9,3%), iets hoger bij smokkel (15,1%) en is het hoogst bij economische uitbuiting (21,4%). Ongeveer 40 tot 60% van slachtoffers bij alle problematieken ontvingen een O.C.M.W.-uitkering. Een aanzienlijk aantal slachtoffers binnen elke problematiek had geen enkel inkomen bij afsluiting van de begeleiding (van 18,2% bij economische uitbuiting tot 35,5% bij smokkel). Ongeveer de helft van de slachtoffers van smokkel en seksuele uitbuiting werd residentieel opgevangen bij het afsluiten van de begeleiding. Bij economische uitbuiting woonde het grootste deel van de slachtoffers alleen bij afsluiting van de begeleiding. Bij alle problematieken woonde 10% tot 15% van de slachtoffers bij zijn/haar partner wanneer de begeleiding werd afgesloten.

Gerechtelijke procedure

Het grootste aantal dossiers van seksuele uitbuiting werd behandeld door de gerechtelijke instanties (parket) te Brussel (42,4%) en Antwerpen (33,8%). Het gerechtelijk arrondissement Brussel komt ook op de eerste plaats (41,6%) voor wat betreft de gevallen van economische uitbuiting. Antwerpen (13,9%) en Luik (10,9%) komen bij economische uitbuiting op de tweede en derde plaats, waarbij vrijwel alle dossiers in Luik door het auditoraat werden behandeld. Ook bij smokkel behandelden de gerechtelijke instanties te Brussel de meeste dossiers (36,1%). Antwerpen (19,6%) en Brugge (11,4%) komen hier op de tweede en derde plaats. Vrijwel alle sleutelfiguren geven aan dat de samenwerking tussen de centra en het parket zeer goed verloopt en vaak zeer intensief is met het parket van het gerechtelijk arrondissement waarin het centrum gelegen is. Maar men stelt vast dat er nog een aantal blinde vlekken zijn: met bepaalde gerechtelijke arrondissementen is er geen of weinig contact en wordt nauwelijks samengewerkt.

Bij alle problematieken bevond de meerderheid van de dossiers zich (op het ogenblik van de extractie van de data uit de databank) in de fase van het opsporingsonderzoek en een vijfde tot een kwart van

²² I. DERLUYN en E. BROEKAERT, "On the Way to a Better Future: Belgium as a Transit Country for Trafficking and Smuggling of Unaccompanied Minors, *International Migration* (2005), Volume 43 (4), 42. Deze studie was het resultaat van een analyse van 1.093 dossiers van niet-begeleide minderjarigen (NBM), die geïntercepteerd werden in de haven van Zeebrugge tussen januari 2000 en augustus 2004, gecombineerd met participerende observatie in het bureau van de scheepvaartpolitie

de dossiers werd (op dat ogenblik) behandeld via een gerechtelijk onderzoek. Het aantal gerechtelijke dossiers dat op het ogenblik van extractie van de data geseponneerd was door het parket of arbeidsauditoraat, was het grootst bij seksuele uitbuiting (82 gevallen). Bij economische uitbuiting gebeurde dit in 37 gevallen, bij smokkel in 52 gevallen en bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting of economische uitbuiting respectievelijk in 34 en 13 gevallen. De drie meest voorkomende redenen die opgegeven werden voor een klassering waren "onvoldoende bewijs", "dader onbekend" of "andere"²³. Slechts in een klein percentage van de gevallen werd het gerechtelijk dossier na een klassering heropend. Vaak gebeurt heropening op initiatief van de centra, die na inzage in het dossier vaststellen dat het onderzoek ontoereikend was of die ter kennis komen van nieuwe elementen.

Reisinformatie

De meest voorkomende landen van vertrek van de slachtoffers van *seksuele uitbuiting* die tussen 1999 en 2005 in België werden opgevangen waren Nigeria (19,5%)²⁴, Bulgarije (14,9%), en Roemenië (11,0%). Rusland, Albanië, Moldavië en Oekraïne kwamen ook vrij vaak voor. De tijd tussen de eerste ontmoeting van het slachtoffer met de rekruteur en het vertrek van het slachtoffer naar het buitenland was vrij kort: ongeveer de helft vertrok binnen een maand en ongeveer een vijfde vertrok binnen een periode van één tot drie maanden. Opmerkelijk is dat meer dan de helft van de slachtoffers (56,6%) op volstrekt legale wijze naar hun eindbestemming reisde en dat slechts 12,9% reisde met een illegaal reisstatuut.

Het grootste deel van de slachtoffers van *economische uitbuiting* was afkomstig uit China (21,0%) en Ecuador (11,4%). Andere vaak voorkomende landen waren Marokko, Nigeria, Ghana en Roemenië. Opmerkelijk is dat de vertrektijd vrij lang is: 28,0% vertrok pas meer dan een jaar na hun ontmoeting met de rekruteur. Bij economische uitbuiting bereikte 75,2% op volstrekt legale wijze hun eindbestemming en slechts 9,3% reisde met een illegaal reisstatuut. Nog los van de gevolgen van deze bevinding voor de stelling dat een strenge migratiepolitiek zou bijdragen tot de strijd tegen mensenhandel, dient in elk geval opgemerkt dat de link tussen mensenhandel en vervalsing van reis- of identiteitsdocumenten wel aanwezig maar niet onlosmakelijk verbonden is.

In het geval van *smokkel* vertrokken de meeste slachtoffers uit China (22,5%) en Iran (12,9%). Andere vaak voorkomende vertrekl landen bij smokkel waren Ecuador, Albanië en India. De vertrektijd bij smokkel is het kortst: 71,1% van de slachtoffers vertrok binnen een maand na hun contact met de rekruteur. In tegenstelling tot de overige problematieken valt het op dat 37,1% van de gesmokkelde slachtoffer illegaal de eindbestemming bereikte.

Zowel bij seksuele uitbuiting (81,8%), economische uitbuiting (86,5%) als smokkel (80,1%) verbleef het grootste deel van de slachtoffers tijdens hun reis *niet* meer dan een maand in een ander land (dan het land van eindbestemming). Volgens een sleutelfiguur binnen de politie wordt dit aantal onderschat omdat de slachtoffers zelden durven toegeven dat ze in verschillende landen werden uitgebuit omdat ze dan het risico lopen dat hen wordt verweten dat ze zich niet in die landen hebben aangemeld of het statuut hebben aangevraagd.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting reisden bijna steeds individueel of in kleine groepen: 90,7% legde het hele of een gedeelte van het reistraject af met minder dan vijf lotgenoten. Ook in het geval van economische uitbuiting reisden de meeste slachtoffers (83,6%) individueel of in kleine groepen. In het geval van gewone smokkel ligt dit cijfer lager: slechts 66,9% legde het hele of een gedeelte van het reistraject af met minder dan vijf lotgenoten.

Vrijwel alle slachtoffers van seksuele uitbuiting en economische uitbuiting die in België opgevangen en begeleid werden, hadden ook effectief België als eindbestemming. Nochtans moet rekening worden gehouden met het bestaan van 'roteren', waardoor bepaalde slachtoffers geen echte eindbestemming

²³ Volgens een sleutelfiguur uit justitie zou 'andere' betrekking op 'prioriteitsredenen' wat in feite dient gelezen te worden als 'onvoldoende bezwaren' (zie ook supra).

²⁴ De mensenhandeltrafiek vanuit Nigeria naar West-Europa is slechts één van de drie grote 'handelspatronen' die in de West-Afrikaanse regio geïdentificeerd worden (naast interne en intra-regionale mensenhandel), waarbij Nigeria zowel fungeert als herkomst-, transit en herkomstland (zie UNODC, o.c., sectie 2.5.).

hebben. Een aanzienlijk aantal slachtoffers van smokkel daarentegen had België *niet* als eindbestemming: voornamelijk het Verenigd Koninkrijk (in 72 gevallen) en in mindere mate de Verenigde Staten (7 gevallen) waren bij smokkel soms het oorspronkelijke land van bestemming. Momenteel zou, volgens een politionele bron, de smokkel van België naar het V.K. bijna volledig in handen zijn van de Albanezen. Zelfs de Chinezen doen voor deze laatste doorsteek beroep op de Albanezen.

De vijf landen die het meest als tussenbestemming werden opgegeven door slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn Duitsland, Italië, Frankrijk, Nederland en Spanje. In het geval van economische uitbuiting waren dit België, Frankrijk, Duitsland, Nederland en Spanje. Meest voorkomende tussenbestemmingen bij smokkel waren België, Italië, Frankrijk, Duitsland, Turkije, Nederland, Rusland en Griekenland. Het dient opgemerkt dat slachtoffers van smokkel veel meer tussenbestemmingen opgaven dan slachtoffers van seksuele of economische uitbuiting.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting gebruikten voornamelijk de auto, zowel om de eindbestemming als om de tussenbestemming(en) te bereiken. Het vliegtuig was het meest gebruikte vervoermiddel voor slachtoffers van economische uitbuiting en smokkel en diende voornamelijk om de eerste tussenbestemming te bereiken maar ook om naar de eindbestemming te reizen. EU-brede operaties, meestal geleid door Europol, hebben aan het licht gebracht dat de Europese internationale luchthavens centrale punten zijn voor illegale binnenkomsten in de EU. Dit kan onder meer verklaard worden door de steeds uitbreidende internationale vliegverbindingen en de lage tarieven van sommige maatschappijen.²⁵

Samenwerkingsverbanden

Studies en onderzoeken hebben reeds uitgewezen dat er een link bestaat over de aanwezigheid van georganiseerde criminaliteit en de fenomenen mensenhandel en –smokkel.²⁶ Een goed begrip van de fenomenen mensenhandel en –smokkel vereist daarom niet alleen een inzicht in het migratieverschijnsel, maar ook een analyse van de link met georganiseerde misdaad.

De soort informatie die tot op heden verzameld werd in de databank slachtoffers mensenhandel over de aanwezigheid van samenwerkingsverbanden²⁷ bij de fenomenen mensenhandel en -smokkel, volstaat echter niet om over dit aspect diepgaande besluiten te vormen. Het aantal door het slachtoffer ontmoette trafikanten geeft geen uitsluitsel over het werkelijke aantal betrokken personen en bovendien kan een klein aantal ontmoete personen mogelijk wijzen op de professionaliteit van bepaalde groepen. Toch geeft het een indicatie van het aantal verschillende personen die betrokken waren (en dus samenwerkten) bij het ganse slachtoffertraject (van rekrutering tot en met uitbuiting).

De aanwezigheid van samenwerkingsverbanden was eerder beperkt in het geval van seksuele uitbuiting en economische uitbuiting. In het geval van smokkel was er vaker een samenwerkingsverband en was er sprake van samenwerkingsverbanden tot en met 11 personen. De aanwezigheid van samenwerkingsverbanden was nog hoger bij smokkel in combinatie met economische uitbuiting, waarbij er sprake was van samenwerkingsverbanden tot en met 15 personen. Het grootste aantal samenwerkingsverbanden was aanwezig bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting, waarbij er sprake was van samenwerkingsverbanden tot en met 38 personen. Politionele sleutelfiguren bevestigen dat bij smokkel al dan niet in combinatie met uitbuiting er meer samenwerkingsverbanden zijn dan bij loutere seksuele of economische uitbuiting omdat bij de organisatie van smokkel er meer personen nodig zijn (chauffeurs, bewakers van het safe-house, ...).

²⁵ EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union*, March 2006, 3.

²⁶ Zie o.a. F. SARRICA, *l.c.*, 7-23; A. DI NICOLA, *o.c.*, 1-18.

²⁷ De term samenwerkingsverband duidt op de situatie waarin het slachtoffer met drie of meer trafikanten in contact kwam vanaf de rekrutering. De term samenwerkingsverband moet los gezien worden van elke juridische definitie en mag niet verward worden met begrippen zoals 'strafbare vereniging' of 'criminele organisatie' (zoals bedoeld in de artikelen 322 en 324bis van het Belgische Strafwetboek). De term wordt enkel bedoeld als de situatie waarin verschillende personen op een bepaalde (zelfs zeer losse) wijze hebben samengewerkt bij de rekrutering, het vervoer of de uitbuiting van het slachtoffer. (zie Terminologie in bijlage).

Conclusie

De resultaten van de analyse van de 'databank slachtoffers mensenhandel' hebben niet tot doel een algemeen beeld te schetsen van de fenomenen mensenhandel en –smokkel, noch zou een dergelijke allesomvattende benadering van deze complexe materie mogelijk zijn op basis van de gegevens vervat in de databank. Het rapport is hoofdzakelijk de weergave van informatie verschaft door de slachtoffers zelf, gekoppeld aan een kwalitatieve interpretatie van de fenomenen mensenhandel -en smokkel, aan de hand van andere bronnen zoals literatuur en bevraging van betrokken actoren. Niettemin biedt de analyse van de databank een unieke kans om de heersende opvattingen en voornamelijk de beleidsbenadering ten aanzien van deze actuele fenomenen te toetsen aan informatie verstrekt door één van de cruciale actoren binnen de problematiek.

Op grond van de data zijn er weinig fundamentele verschillen merkbaar tussen de slachtoffers van seksuele uitbuiting en die van economische uitbuiting. Vaak beantwoorden de slachtoffers uit deze problematieken aan een gelijkaardig profiel. Uiteraard zijn er uitzonderingen op deze algemene vaststelling. Bovendien wil dit niet zeggen dat de ervaring van de slachtoffers ook steeds gelijklopend zou zijn. Dit doet de vraag rijzen naar de wenselijkheid van een aparte begeleiding, desgevallend door de oprichting van aparte onthaalcentra. De centra zelf zijn hier geen voorstander van. Voor bepaalde behoeften van de slachtoffers (vb: psychologische begeleiding) zijn de centra inderdaad onvoldoende gespecialiseerd, maar dan wordt beroep gedaan op derden. Ook uitbreiding van de centra, wordt niet noodzakelijk geacht: de vraag naar residentiële opvang is immers aan het dalen en bovendien duurt het jaren vooraleer een nieuw centrum dezelfde know-how, ervaring en naambekendheid heeft opgebouwd. Er is wel meer nood aan opvangcentra voor specifieke groepen (vb: niet-begeleide minderjarigen, opvang van moeder en kind(eren)).

Meer fundamentele verschillen zijn er te vinden in de vergelijking tussen de problematieken uitbuiting enerzijds en smokkel anderzijds. Slachtoffers uit deze categorieën hebben op verschillende punten vaak een sterk verschillend profiel, zowel wat betreft de demografische en socio-economische kenmerken als wat betreft de wijze van uitbuiting en de houding t.a.v. de begeleiding. De vaststelling is nogmaals een argument om zowel *de jure* als *de facto* te pleiten voor een duidelijk onderscheid tussen beide fenomenen. Niettemin kan niet voorbij gegaan worden aan de vaststelling dat, in de praktijk, mensensmokkel ook soms plaatsvindt in mensenhandelachtige omstandigheden. Het feit dat mensensmokkel vaak op consensuele wijze plaatsvindt, is uiteraard geen rechtvaardiging voor het vervoeren en behandelen van de 'klanten' in mensonwaardige omstandigheden.

Naar aanleiding van het rapport en de interviews willen we het debat over een wijziging van de voorwaarden om als slachtoffer erkend te worden opnieuw aanzwengelen. In de analyse blijkt immers dat de grote meerderheid van de slachtoffers vóór de start van de begeleiding een verklaring aflegt in functie van de gerechtelijke vervolging van de uitbuiters. Strikt genomen leidt dit tot de vaststelling dat de reflectieperiode van 45 dagen (die aan elk geïdentificeerd slachtoffer dient gegarandeerd te worden om zich te bezinnen over het al dan niet meewerken met de autoriteiten) niet altijd wordt toegepast. Uit de praktijk blijkt echter dat niet alle slachtoffers nood hebben aan deze bezinningsperiode. De politie, het parket en de centra zullen wel aandringen op een verklaring omdat dit een indicatie kan zijn van werkelijk slachtofferschap en omdat dit functioneel is voor het politieel onderzoek. Anderzijds weet de politie uit ervaring dat een dergelijke bedenktijd ook vruchten afwerpt omdat het slachtoffer tijd krijgt om tot rust te komen en in kennis wordt gesteld van mogelijke verblijfsstatuten en begeleiding. De centra geven ook aan dat deze reflectieperiode, indien nodig, wel degelijk wordt gerespecteerd.

Toch stellen enkele bevraagde actoren zich vragen over het *quid pro quo* systeem. Een voorstel dat naar voren werd gebracht is dat, na het afleggen van een initiële verklaring, alle betrokken actoren op een bepaald moment (b.v. zes maanden na detectie) samen zouden beslissen of de persoon in kwestie al dan niet kan aanzien worden als een slachtoffer. Indien het slachtoffer zodanig erkend zou worden, dan zou de begeleiding en de toekenning van verblijfstitels verder gezet worden, los van de uitkomst van de gerechtelijke procedure. Andere actoren wijzen echter op de gevaren van een dergelijke regeling: indien de periode wordt ingekort, dan loopt men het risico dat het statuut wordt uitgehold: het misbruik zou kunnen verhogen en voornamelijk de exploitanten zouden hiervan kunnen profiteren.

Terminologie

De in het huidig rapport geanalyseerde gegevensbank draagt als officiële naam 'databank slachtoffers mensenhandel'. Van de term mensenhandel is als dusdanig echter geen sprake in het rapport. Deze term werd namelijk door de onthaalcentra geïnterpreteerd en geoperationaliseerd aan de hand van de hierna toegelichte concepten seksuele uitbuiting en economische uitbuiting. Bij deze interpretatie hebben de centra zich laten inspireren door de definities uit de vroegere Belgische wetgeving (vóór de nieuwe mensenhandelwet van 10 augustus 2005²⁸) en zoals in 2004 grotendeels gereflecteerd in de omzendbrief van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep van 30 april 2004 (COL 10/2004). De door de centra gebruikte concepten van (economische en seksuele) uitbuiting en smokkel hebben op zich weinig uitstaans met de recente definities van mensenhandel en -smokkel, zoals geïntroduceerd door VN- en EU-instrumenten.²⁹

Seksuele uitbuiting:	Er is sprake van seksuele uitbuiting wanneer een natuurlijke persoon is aangeworven, vervoerd, gehuisvest of onthaald en waarbij hij/zij is geëxploiteerd in de seksuele sfeer en waarbij de exploitatiesituatie voortvloeit uit bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes die ten aanzien van deze persoon zijn aangewend.
Economische uitbuiting:	Er is sprake van economische uitbuiting wanneer een natuurlijke persoon is aangeworven, vervoerd, gehuisvest of onthaald en waarbij hij/zij is geëxploiteerd in de economische sfeer (tewerkstelling in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid) en waarbij de exploitatiesituatie voortvloeit uit bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes die ten aanzien van deze persoon zijn aangewend.
Smokkel:	Er is sprake van smokkel wanneer een persoon illegaal het Belgisch grondgebied is binnengekomen en wanneer er indicaties zijn dat daarbij gebruik gemaakt is van bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes ten aanzien van deze persoon.
Karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes:	Hetzij de ontvoering, misleiding, machtsmisbruik, dreiging of gebruik van geweld, hetzij misbruik van de bijzonder kwetsbare situatie waarin een persoon verkeert ingevolge zijn onwettige of precare administratieve toestand, zwangerschap, ziekte, een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onwaardigheid.
Rekruteur:	De persoon die het slachtoffer een concreet aanbod doet (met de belofte van werk, een hoger inkomen, een betere levensstandaard,...) teneinde hem/haar ertoe te bewegen zijn/haar oorspronkelijke omgeving te verlaten.
Uitbuiters:	De persoon tegen wie het slachtoffer uiteindelijk klacht indient wegens uitbuiting ('koppelbaas', 'pooier',...).

²⁸ Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, *B.S.* 2 september 2005.

²⁹ Zie VERENIGDE NATIES, Aanvullend Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel en Aanvullend Protocol tegen de smokkel van migranten over land, over de zee en in de lucht, bij het Verdrag van de Verenigde Naties tegen transnationale georganiseerde misdaad, november 2000; RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, *P.B.* L 203, Kaderbesluit 629/JAI van 19 juli 2002 inzake de bestrijding van mensenhandel, Brussel, 1 augustus 2002; RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, *P.B.* L 238, Richtlijn 90/EG van 28 november 2002 tot omschrijving van hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf, Brussel, 5 december 2002.

Passeur:	De persoon die op een bepaalde wijze het slachtoffer <i>begeleidt</i> bij het transport over de grenzen heen (de reis van het land van herkomst over de landen van tussenbestemming heen naar het land van eindbestemming). Neemt geen deel aan de uitbuiting zelf, fungeert slechts als tussenpersoon.
Trafikanten:	Het totale aantal trafikanten is de som van het aantal door het slachtoffer ontmoete rekruteurs, passeurs en uitbuiters (min de gevallen waarin de rekruteur en uitbouter <i>of</i> de passeur en uitbouter <i>of</i> de rekruteur, passeur en uitbouter dezelfde persoon is).
Samenwerkingsverband:	De term samenwerkingsverband duidt op de situatie waarin het slachtoffer met <i>drie of meer trafikanten</i> in contact kwam vanaf de rekrutering. De term samenwerkingsverband moet los gezien worden van elke juridische definitie en mag niet verward worden met begrippen zoals 'strafbare vereniging' of 'criminele organisatie' (zoals bedoeld in de artikelen 322 en 324 <i>bis</i> van het Belgische Strafwetboek). De term wordt enkel bedoeld als de situatie waarin verschillende personen op een bepaalde (zelfs zeer losse) wijze hebben samengewerkt bij de rekrutering, het vervoer of de uitbuiting van het slachtoffer.